dat op zijn best en op zijn hoogst zulk een interpretatie van Art. XI zou zijn te verkrijgen, die op alle eertijds controverse punten aan de bestrijders der Gereformeerden *tegenover de Gereformeerden* gelijk gaf.

Hoe Ds. Gravemeyer zich ook wende of keere, juridisch (nu niet in een Gereformeerden ideaal-staat, maar in ons Nederland gelijk het practisch bestaat) vordert hij met zijn Art. XI, en *de leer* daarin genoemd en de *Drie Formulieren* daarin ondersteld op juridisch terrein *niets*.

Nu eenmaal de Bestuursorganisatie tusschen de kerken en haar Belijdenis is ingeschoven, is er geen redding denkbaar, zoolang niet de Overheid als magistraat en rechter bei den cordaten moed bezit om door al wat tusschen 1816 en 1888 ligt een streep te halen.

En zonder nu profeet te willen zijn, durven we toch wel zooveel uitspreken, dat geen der mannen, die thans Ds. Gravemeyers standpunt nemen, die kloeke daad van gerechtigheid beleven zullen.

Ook zoo echter blijft het nog altoos de vraag, of zoo al niet *juridisch* dan toch *kerkelijk* aan dit niet *opzettelijk* afschaffen van de *Drie Formulieren van eenigheid* eenige waardij zij toe te kennen.

Is het zoo? Wordt metterdaad eene kerk voor principieele *vervalsching* behoed en gevrijwaard, zoo ze in de stichtingsakte van haar organisatie de zuivere belijdenis nog maar *pro memorie* uittrekt, en voorts laat voor wat ze is?

Gaat metterdaad, *kerkelijk* althans, Ds. Gravemeyers stelling door, dat, om een voorbeeld te noemen, de Synodale kerk te Tiel nog steeds de ware kerke Christi te dier plaatse is, omdat deze kerk deel uitmaakt van een in 1816 opgericht Genootschap, in welks stichtingsakte de zuivere belijdenis nog gehonoreerd is?

Om dit uit te maken, dient gevraagd naar *den maatstaf van beslissing* die hier gelden zal, en dan spreekt Ds. Gravemeyer het zelf in zijn uiteenzetting over de kerk uit, dat er *kenteekenen* zijn, die tusschen de *ware* en de *valsche* kerk beslissen.

Daar hij met ons ten deze overeenstemt, maakt dit tusschen hem en ons het geding hoogst eenvoudig.

Immers tegenover hem hebben we dan slechts de korte en bondige vraag te stellen: Waar ooit, door eenig theoloog die nadacht, als merkteeken der ware kerk gesteld is, het pro memorie uittrekken van de eertijds zuiver opgestelde belijdenis?

En dan moet immers Ds. Gravemeyer ons terstond toestemmen: „Neen, dat heeft ook nooit iemand durven zeggen. Kenteekenen der *ware* kerk zijn en blijven te allen tijde de goede *predikatie des Evangelies* en de *goede bediening der Sacramenten*, desnoods met de *goede Discipline* er bij; hoewel dit derde punt eigenlijk reeds in de beide eerste punten inzit!"

Met dit antwoord van Dr. Gravemeyer, uit zijn eigen boek, wat den inhoud aangaat, overgenomen, is de *Heraut* het dan ook volmaakt eens.

Niet de eene of andere belijdenis die voor dood in een kist ligt, maar de levende predikatie des Woords en de feitelijke bediening der Sacramenten moet de zaak beslissen.

Kan hij dus aantoonen, dat de Synodale Genootschapskerk, voor zooveel het kerkverband hierin gemoeid is, de levende predikatie des Woords en de zuivere bediening der Sacramenten handhaaft, dan wint hij zijn pleit, en moet onze aanklacht, dat de Synodale Genootschapskerk als geheel een „valsche" kerk is, worden teruggenomen.

Maar ook, kan hij kwalijk ontkennen, dat de Synodale Genootschapskerk, als geheel genomen, in al haar reglementen, in al haar bestuursmaatregelen, en in al haar arresten, nooit anders deed, dan vrijheid aan de predikatie *der leugen* naast en tegenover de predikatie *des Evangelies* verleenen, en stelselmatig elke poging om de Sacramenten zuiver te houden, met spot en hoon bejegend, ja met vervolging, kwelling en uitbanning van de minnaars van de echte Sacramenten beantwoord heeft, eilieve, waar blijft onze geachte broeder dan met zijn conclusie?

Ziet hij dan zelf niet, hoe hij slechts door te vergeten wat hij eerst zelf over de merkteekenen der ware kerk gezegd had, tot zijn zonderling besluit kon komen, en dat we slechts een der door hem zelven gehuldigde merkteekenen hebben aan te leggen, om heel zijn conclusie te zien vallen?

Men heeft blijkbaar onzen anders zoo helder- en scherpzienden Ds. Gravemeyer een rad voor de oogen gedraaid.

Omdat er in tal van particuliere kerken, die onder de Bestuursorganisatie der Synodale Genootschapskerk ressorteeren, nog goede predikatie des Evangelies, en niet geheel onzuivere bediening van het Sacrament is, en er dus ongetwijfeld nog *ware* particuliere kerken onder de klem van het Genootschap zuchten, heeft hij gemeend heel die Genootschapskerk nog voor *waar* te mogen houden.

Toch dachten onze Hervormers anders, en Ds. Gravemeyer, zoo hij niet naar Rome wil, zal eveneens tot andere gedachten moeten komen.

Ook in de Roomsche kerk toch was nooit opzettelijk de autoriteit van *Gods Woord* afgeschaft, noch ook afgeschaft de ware Belijdenis der oude goede Synoden; zelfs was nog nooit openlijk de veroordeeling van het Semipelagianisme herroepen.

Ook daar had men dus evenzoo kunnen redeneeren: „Er is wel ontzaglijk veel verkeerdheid. Er is wel veel dwaling bij de waarheid ingeslopen. Maar het *Woord Gods* ligt er toch nog altoos. Daar kan men altoos weer op teruggaan. Indien er maar ander personeel in het Episcopaat komt kan de oude waarheid weer opleven. Neen, ga niet met Luther en Calvijn mee, maar blijf bij Hosius, Sadoletus en Erasmus. Verbreek toch de eenheid der kerk niet!"

En in sommige landen heeft men naar die honigzoete, verleidende taal dan ook geluisterd.

Men heeft aan dit liedeke het oor geleend in Spanje, in Italië, in Oostenrijk, in België, in Polen.

En met wat uitkomst?

Helaas, dat nu na *drie eeuwen* in al deze landen de Reformatie schier geheel onderdrukt is, en het Roomsche beginsel steeds krachtiger heeft doorgewerkt.

En zoo, we zeggen het vooruit, zal het ook hier gaan.

Wat Ds. Gravemeyer en met hem Ds. Felix en zijn oudere en jongere vrienden ook beproeven, vorderen zullen ze geen zier, geen haarbreed, geen stroospier.

Tot aan hun dood toe zullen ze zich vleien met een valsche hoop.

Levenslang zullen ze een schoonen droom droomen.

Maar het einde zal zijn, dat de Synodale Genootschapskerk steeds verder in het hiërarchische slib wegzinkt, en dat al deze broederen sterven zullen, om eerst aan de andere zij van het graf het onprofijtelijke van hun weg te zien.

Op de zaak der Assurantie wenschen we voorshands niet terug te komen.

Oordeelen vele broederen in dit stuk heel anders dan wij oordeelden, dit eerbiedigen we van harte, en brengen zelfs gaarne hulde aan het offer dat ze voor hun overtuiging wagen, en niet minder aan de cordaatheid waarmee ze in deze zaak voor de eere onzes Gods opkomen.

Tienmaal beter niet geassureerd, zoo men ook maar van verre en eenigszins acht hiermee op het creatuur meer dan op den levenden God te vertrouwen, dan wel geassureerd en schade geleden aan zijn ziel.

Misschien dat zich later gelegenheid aanbiedt, dit wezenlijk gewichtig stuk nog eens opzettelijk en in vollen omvang te behandelen, waar blijkbaar broederen wien het beiderzijds om de eere Gods gaat, nog zoo ver in gevoelen uiteenloopen.

Ook in Paulus' dagen deed zich zulk een ernstig geschil onder de broederen voor over de vraag of men het vleesch van een rund dat als offer voor een afgod geslacht was a's Christen eten mocht.

Toch hield dit gewichtig stuk van lieverlee op een geschilpunt te zijn.

Slechts ééne verklaring zijn we aan onze broederen die anders dan wij oordeelen nog schuldig.

We spraken van *plichtmatig*, en erkennen volgaarne dat dit woord aanleiding moest geven tot misverstand.

Ook wat uit het gebod wordt afgeleid komt voor Gods kind onder de *geloofs*toepassing, en al wat uit het *geloof* niet is, is hem zonde, ook al acht een ander dat zulks uit het gebod voortvloeit in de geloofstoepassing die *hij* maakt.

Wat ons zoo schrijven deed, was alleen de overweging van het 8ste gebod.

Uit het 6de gebod leidt de kerk o. i. zeer juist af, dat hier een *ver*bod en een *ge*bod ligt. Verbiedenderwijs het *verbod* om het leven niet aan te tasten; en stellenderwijs het *gebod* om voor het behoud van het leven te waken. En zulks niet alleen wat *anderer* leven aangaat, maar ook wel terdege met opzicht *tot ons eigen leven*. „Ook mijzelven niet kwetse of in eenig gevaar begeve!" (vraag 105 van den Catechismus).

Passen we ditzelfde nu hier toe, dan krijgen we: Een *verbod* om het goed dat God gaf niet *te verderven*. Een *gebod* om het goed dat God gaf *te bewaren*. En zulks niet alleen wat *anderer* goed aangaat, maar ook wat aangaat *ons eigen goed*.

Bezitten uw onmondige kinderen nu b. v. door een legaat / 10.000 en belegt gij dit voor hen in een huis, dan is dit hun goed, dat kapitaal, zoo het huis afbrandt, weg.

Is er dus een middel waardoor ook bij brand dit goed, dit kapitaal, bewaard *kan* blijven, dan schijnt aanwending van dit middel stellig niet ongeoorloofd.

Waarbij men ook niet vergete, dat iemands kapitaal straks het goed van zijn kinderen en kindskinderen wordt, en er dus ook om hunnentwil voor uw goed behoort gewaakt te worden.

En nu stemmen we volkomen toe, dat de gehoorzaamheid aan het 8ste gebod nooit in strijd mag komen met het 1ste gebod. Wat God de Heere numero één stelde, blijft numero één, en wee den mensch die op het creatuur in stee van op den Heere zijn God vertrouwt.

Maar als een groot herder 10.000 schapen als *zijn goed* bezit, en er slaat een ziekte in die schapen, dan is dat óók rechtstreeks 's Heeren doen.

Ja, is er één kwaad in de stad, dat de Heere niet doet?

Maar wordt er nu een zalf als middel bekend, waardoor men het overerven van zulk een ziekte op zijn kudde voorkomen kan, en wel een in zich zelf onschadelijk middel, dan ontstaat toch de vraag, of iemand vrij zou zijn, om zulk een middel niet te gebruiken.

Uiterst voorzichtig wenschen we in zulke vraagstukken te zijn, en niemand oordeele er zijn broeder in, maar het is toch goed dat men over en weder elkanders ligging voor Gods Woord er in kenne.

Acht dus een der broederen, waar hij zich voor het aangezicht Gods stelt, een andere afleiding uit het 8ste gebod te moeten maken, zoo zie hij toe, dat hij handele naar wat hém in de geloofstoepassing als eisch Gods voorkomt.

En liggen vele broederen daarover dan nog gedeeld, zij er dan maar beiderzijds dieper onderzoek van het gebod, een biddend vragen om in den zin des Heeren te worden ingeleid, en ook bij dit nader onderzoeken een stille gloed van teedere liefde, die uitvloeit in veel inniger gemeenschap met het Eeuwige Wezen en veel warmer gemeenschap met de heiligen Gods die op aarde zijn.

KUYPER.

Uit de Pers.

Ook Doc. Wielenga doet in de *Bazuin* het zijne, om de voetangels en klemmen op te zoeken en bijtijds weg te nemen, die het pad naar de hereeniging van alle Gereformeerden, het weeropleven der Gereformeerde gezindheid als een geheel, duaver onveilig maken.

Met name wat hij thans over het Reglement van 1869 schreef is lezenswaard.

Gij merkt, dat de Synode zeer beslist onderscheid maakt tusschen *het Reglement van* 1869 en de *staatsrechtelijke verhouding* der kerk zelve. En dat terecht.

Van het eerste zegt ze, dat ze dat niet wil verdedigen.

Van de laatste, dat ze die om verschillende bezwaren niet voetstoots kan prijsgeven. Of die bezwaren van Confessioneelen, kerkrechtelijken of van bloot staatsrechtelijken aard zijn, kunnen we hier in het midden laten.

De deputaten onzerzijds hebben in last die met de Deputaten »der voorloopige Synode" te bespreken en te pogen tot overeenstemming te komen. Een volgende Synode heeft dan daarover nader te oordeelen.

Op het Reglement zelf af, zooals het daar ligt, wordt dus blijkbaar onzerzijds niet gestaan. Zelfs hebben bijna alle Provinciën verklaard, dat daarop de vereeniging niet mag afstuiten.

Doch is men zich over het algemeen wel goed bewust, dat met het Reglement ook onze geheele kerkelijke organisatie valt, zooals ze sedert 1869 bestaat? Natuurlijk niet de organisatie in *Confessioneelen* of *kerkrechtelijken* zin. Die heeft met erkenning of niet-erkenning der Regeering niets te maken. Maar de organisatie in *staatsrechtelijken* zin, dus wat hare verhouding, als één geheel der kerken tot de overheid betreft.

Het verwondert u niet, dat de Synode verklaarde, die zoo maar niet voetstoots te kunnen prijsgeven. Zekerheid van rechtsbezit der goederen o.a. staat daar meê in het nauwste verband. Die mag zoo maar niet op losse schroeven worden gezet.

Door een plaatselijk Reglement kan echter daarin worden voorzien.

Dat is het dan ook inderdaad, wat door de Dolee renden van ons wordt gevraagd. Gering acht ik dien eisch niet.

Wij zouden daardoor wat de staatsrechtelijke verhouding der kerk betreft tot den toestand vóór 1869 terugkeeren. Als vanzelve rijst de vraag: Is de beoogde Kerkelijke hereeniging van dien aard, is ze zoo dringend noodzakelijk, zoo eisch van Godswege, dat we bereid moeten zijn *dat offer* te brengen?

Want een offer is het wezenlijk, zoo al niet in het oog van allen, dan toch van velen.

Temeer klemt die vraag, omdat een teruggaan onzerzijds tot vóór 1869 slechts den weg baant voor een *gedeeltelijke* vereeniging.

Eene vereeniging n.l. van de wederzijdsche kerken in één kerkverband, classicaal en synodaal. Van ineensmelting der plaatselijke gemeenten onder één kerkeraad kan daarbij geen sprake zijn.

Wel hebben de Doleerenden geen bezwaar om met gemeenten, die als een *nieuw genootschap* naar de wet van 1853 bij de Regeering bekend staan in *één kerkverband* te leven. Maar *zichtelve* als zoodanig bij de Regeering aan te melden, daartegen hebben ze van hunne zijde nog overwegende bezwaren.

Tenzij dus die bezwaren langzamerhand mochten slijten, dat m. i. echter niet zal uitblijven, kan er van plaatselijke ineensmelting nooit iets komen.

Doch nu dringt Doc. Wielenga dieper in de zaak in, en toont op overtuigende wijze aan, dat de kerken der Doleantie, die weigeren de noodige stappen te doen, om als rechtspersoon te kunnen optreden op de conditie waarop de Overheid dit alleen mogelijk stelt, metterdaad geen ander standpunt innemen dan de broederen aan de overzij in hun eersten tijd, met name van 1834—39.

En nu vrees ik, dat onzerzijds wel eens te min ernstig over deze hunne bezwaren wordt gedacht.

Al deelen wij Christelijke Gereformeerden, ze niet, onze geschiedenis, de geschiedenis »der Scheiding", noopt ons m. i. om ze te anderen te respecteeren en te dragen.

Van 1834—1839 hebben onze gemeenten altijd door geweigerd erkenning bij de Regeering te vragen als nieuwe genootschappen, of zelfs zich als zoodanig bij de Regeering aan te geven. Hebben ze altijd door geweigerd afstand te doen van de goederen der aloude »Gereformeerde Kerken" zonder er om te willen rechten. Niet het minst kras en beslist heeft onze eerste Synode, die van 1836, zich op dat punt uitgelaten.

Vijf jaren lang hebben we ter handhaving van dat standpunt zware vervolging doorstaan. Het was er dus den mannen, »der Scheiding" ernst meê. Durft gij zeggen, dat zij gedwaald hebben? Ik niet.

Durft gij hen beschuldigen of ook maar hard vallen, omdat de Koning 14 Febr. 1839 kon verklaren, »dat door de requestranten (de afgescheidenen te »Utrecht) thans is voldaan aan hetgeen bij het tweede »lid van ons besluit van den 3den Juli 1816 is gevorderd, ter verkrijging van *toelating* 1)"? Ik voor mij eventmin.

Of ik dan tot vóór 1839 terug zou willen? Het is zelfs op meer dan één onzer Synoden ernstig besproken. Maar, mij dunkt, daarvan kan na al wat er gebeurd is, zelfs geen sprake zijn. Gedane feiten *van dien aard* nemen geen keer. Hetzij wij er ons in verheugen of het betreuren, het is een voldongen, onherroepelijk feit.

Maar wat ik er wel uit afleid is dit, dat we gemeenten, die nog staan op dat door ons *verlaten*, of wilt ge *overwonnen* standpunt, daarover niet hard mogen vallen.

Zij vragen niet van ons terugkeer tot of aanvaarding van *hun* standpunt in deeen. Wij willen hun het *onze* niet opdringen.

Roeping is m. i., waar wij bulgen voor hetzelfde Woord en zijn gesproten uit eenzelfden historischen wortel elkander vertrouwend in deeen tegemoet te gaan.

Juist om het billijke dat er voor de kinderen der vaderen van 1834 in ligt om in ons te eerbiedigen wat kracht en geestdrift schonk aan de worsteling van hun vaderen in hun schoonste periode, leeft dan bij Doc. Wielenga ook zeer de hoop, dat het doel bereikt worde.

Bij alle bezwaren, die er aan verbonden zijn, kan ik niet inzien, waarom het niet zou kunnen komen tot een leven onder één kerkverband, *mits* we het *ernstig* en *biddend* begeeren.

Al kunnen we dan niet komen tot plaatselijke ineensmelting, het leven in één kerkverband is in alle gevalle beter dan het *lot*, zoo niet *vijandig* staan naast of tegenover elkander.

De Synode heeft niet gezegd: Wij kunnen in geen geval dien voorslag aanvaarden.

Daarmee heeft ze duidelijk doen uitkomen, dat haars inziens die eisch, hoeveel hij ook van ons vergt, toch niet ingaat *tegen beginselen »der Scheiding" zelve*. Met deze toch, daarover zijn we het allen eens, *mag in geen geval* worden getransigeerd.

Aan de Deputaten moge het gelukken onder Gods zegen tot overeenstemming te komen, een overeenstemming, die naar de Schrift de goedkeuring van Synode en kerk mag wegdragen.

Aan *de mogelijkheid* behoeft na het besluit der Synode te dezer zake m. i. niet te worden gewijfeld.

Of zij werkelijkheid zal worden? Dit hangt veel meer af van wat het lot zal zijn »der voorwaarden" onzerzijds gesteld, temeer omdat er in meer dan één opzicht verband tusschen die twee is.

Eerstdaags komen de Deputaten nu saam. Het resultaat kan dus spoedig bekend wezen. En al is dit nog geen finaal resultaat, de kenner onzer toestanden zal na de saamkomst der Deputaten toch ook van die einduitkomst alzoo *alles weten*.

KUYPER.

1) In het Koninklijk Besluit zelf cursief.

Officieele berichten uit de Ned. Geref. Kerken.

Aan de kerkeraden der Nederd. Gereformeerde Kerken in Nederland.

De kerkeraad der Herv. gemeente (Nederd. Geref. kerk) te Wagenborgen (classis Winschoten) heeft in zijne vergadering van 9 November 1888 besloten met algeheele terzijdestelling der organisatie van 1816/52 voor zijn geheele kerk wederom kracht en geldigheid te verleenen aan de nimmer wettig afgeschafte kerkenordening van Dordrecht van 1619, die ook hier vóór 1816 gold.

U hiermede in kennis stellende, acht de kerkeraad hierdoor ook het aloude gereformeerde kerkverband tusschen uwe kerken en de zijne hernieuwd en bevestigd, met de drie formulieren van eenigheid als accoord van kerkelijke gemeenschap.

Gedenke de Heere zijn Zion in deze landen.

De Kerkeraad voornoemd,

J. HULSEBOS, *Consulent.*
G. N. TAKENS, } *Ouderlingen.*
J. KAMP, }
J. B. SMIT, *Diaken, Scriba.*

Wagenborgen, 10 Nov. 1888.

EPE, 14 Nov. De Ned. Ger. Kerk alhier bericht aan hare zusterkerken, dat onder leiding van Ds. J. H. Houtzagers, van Kootwijk, de broeders C. D. Bouwman en H. Rozendal Jzn. tot ouderlingen en E. Kasteel Hzn. en L. Scholten tot diakenen werden gekozen.

Namens de Ned. Geref. kerk te Epe,
J. H. HOUTZAGERS, *cons.*

HIJLAARD, 12 Nov. De dag van gisteren zal door onze kleine gemeente niet spoedig vergeten worden. Haar beminde leeraar Ds. J. C. Sikkel nam afscheid van haar, wegens zijn vertrek naar 's-Gravenhage. Met droefheid had de gemeente reeds vele weken den dag der scheiding tegemoet gezien. Door zijn arbeid had Ds. Sikkel de harten van velen gewonnen en — had hij zich, door zijn ijverig optreden in zake de reformatie der kerken de vijandschap der ongeloovigen op den hals gehaald, de Christenen in Friesland, en te Hijlaard in 't bijzonder, dragen hem daardoor des te meer liefde toe. Wie weet, welke diensten de Heere door hem aan onze kerk, en aan andere kerken heeft bewezen, kan begrijpen, dat de gemeente slechts om Gods wil hem kon afstaan aan de kerk der Residentiestad.

Dit bleek gisteren opnieuw. Te 1 ure zou de afscheidsrede beginnen en nauwelijks waren geruimen tijd tevoren de deuren van ons kerkgebouw geopend, of alle plaatsen waren bezet. Eene talrijke schare, waarbij velen van elders, was gekomen om nogmaals het Woord Gods uit den mond van zijn dienaar te hooren.

Onder diepe stilte luisterden allen met de meeste aandacht naar de treffende afscheidsrede; het psalmgezang klonk minder welluidend dan anders door het oude, doch nette en gezellige bedehuis. Het gevoel werd zooveel mogelijk gespaard, en toch toonden de tranen, welke zich aan de oogen van zoovelen ontpersten, wat in het gemoed der hoorders omging.

Naar aanleiding van Jeremia 17 vs. 16 gaf de scheidende leeraar in zijne rede een schoon geschenk aan de gemeente, die hem enkele dagen tevoren ook door stoffelijke bewijzen van liefde had verblijd. — Let men op den arbeid van Jeremia in de dagen van Zedekia en zijne vorsten en profeten; denkt men aan den strijd onzer dagen over het koningschap van Christus in zijne kerk; weet men wat te Hijlaard in de laatste jaren is geschied, bijzonder de gebeurtenissen der jongstverloopen maanden, dan kunnen wij den inhoud der bovende rede niet beter verkort teruggeven, dan door de tekstwoorden te herhalen:

»Ik heb toch niet aangedrongen, *meer* dan een herder *achter* U betaamde; ook heb ik den doodelijken dag niet begeerd, Gij weet het; wat uit mijne lippen is gegaan, is voor uw aangezicht geweest!"

Na den afloop der godsdienstoefening werd het: »Dat 's Heeren zegen op u daal!" met moeite door de monden, doch des te beter door de harten tot den Hoorder der gebeden opgezonden, waarna de gevoelvolle plechtigheid eindigde en de meesten eenige oogenblikken later van de gelegenheid gebruik maakten, om persoonlijk afscheid te nemen.

Stelle de Koning der kerk zijn van ons vertrokken dienaar tot rijken zegen voor de kerk van 's-Gravenhage en andere kerken en moge onze gemeente in den leeraar, die D. V. spoedig tot haar komt, eene vergoeding vinden voor het gemis van Ds. J. C. Sikkel!

De Scriba van den Kerkeraad der Ned. Ger. Kerk,
R. VISSER.

Buitenland.

Frankrijk. Vermindering der Gereformeerde bevolking. De strijd tusschen Evangelisch en liberaal vernieuwd.

Meer en meer wordt in Fransche Protestantsche kringen de aandacht gevestigd op het feit, dat het aantal Gereformeerden of Protestanten òf in den laatsten tijd stationair gebleven is, òf zelfs eer af dan toenam. Toch heeft de predikant Decoppet nog den moed gehad om in de *Christianisme du XIXe Siècle* een artikelenreeks te plaatsen, die bestemd is voor een Amerikaansch tijdschrift, om te betoogen, dat Frankrijk gereed staat om zoo maar Protestant te worden. De heer Decoppet wordt in Parijs zeer gevierd; hij wordt door de sympathie van velen gedragen; doch wanneer hij meent, dat zijne omgeving een getrouwe afspiegeling is van den toestand, waarin Frankrijk zich bevindt, vergist hij zich zeer. Het is zelfs een feit, dat de Protestantsche bevolking sedert een eeuw sterk achteruit ging. Er zijn meer kerken dan een honderd jaren geleden, en dit is niet te verwonderen; want toen misten de Gereformeerde kerken door de vervolging van de zijde der overheid alle organisatie; doch het zielental der Gereformeerde belijders is bepaald afgenomen. En dit nadat men een eeuw heeft doorleefd, waarin men vrede, vrijheid en rust genoot, terwijl de Hugenoten zooveel bloedige vervolging hadden te verduren. Wel is het te begrijpen, dat de hoogleeraar Doumergue in bovengenoemd orgaan de alarmkreet doet hooren.

»Indien het waar is, dat wij honderd jaren geleden twee millioen zielen sterk waren en dat wij op den huidigen dag tot zeven of acht duizend zijn geslonken, dan zijn wij met twee derden verminderd; waarlijk dit is onrustbarend."

»Het zou der moeite waard zijn om eens te onderzoeken, waarin toch wel de oorzaak van die vermindering te vinden is?" zegt de *Eglise Libre*. Maar eenige regels verder vinden wij in hetzelfde blad de woorden: »Doch, inplaats dat men alle krachten inspant om dat vraagstuk, dat van het allerhoogste gewicht is, te onderzoeken, gebruiken wij onzen vrijen tijd om den ouden strijd tusschen orthodoxie en liberalisme te vernieuwen."

En waarlijk schijnt het, alsof de strijd tusschen Evangelisch en liberaal opnieuw met heftigheid zal ontbranden. Een artikel van den heer A. Sabatier heeft het sein gegeven tot den vernieuwden strijd. De orthodoxen beweren, dat het liberalisme op zijn sterven ligt, terwijl de liberalen beweren, dat zij nooit meer levend geweest zijn dan tegenwoordig; en als men de liberale woordvoerders gelooven wil, dan zou het juist de orthodoxie zijn, die lood in de vleugels heeft.

Ons dunkt, dat de liberalen gelijk hebben. Immers hunne beginselen winnen in de kerken van lieverlede veld. Dit bleek ons uit het verslag van de »Conférences Evangéliques du Vigan", waarvan de hoogleeraar Doumergue voorzitter was.

In deze vergadering voerde de heer Bois het woord om de vraag te beantwoorden, »of de gegevens in den Bijbel omtrent verzoening niet op eene wijze konden verstaan en uitgelegd worden, die meer in overeenstemming is met de eischen van de zedelijke consciëntie." In die voordracht wordt zonder blikken of blozen de leer verkondigd, dat even algemeen als de vruchten van Adams zonde zijn, zoo komt ook de verzoening door Christus teweeggebracht het geheele menschelijk geslacht ten goede. Om te verklaren, waarom de Heere Jezus de zonde der menschheid gedragen heeft, sprak de heer Bois niet over de rechtvaardigheid en heiligheid Gods, die dit noodzakelijk maakte, doch enkel over de liefde des Heeren. Een vader gevoelt des te meer smart over de misslagen van zijn zoon, naarmate hij hem meer liefheeft. Jezus Christus lijdt door onze zonden, alsof het de zijne waren, en dit in zijn groote liefde jegens ons."

Niemand kwam principieel tegen deze denkbeelden op. Wel werden eenige bedenkingen tegen het gehoorde ingebracht; doch het verslag zegt, dat de heer Bois deze heeft beantwoord door tot algemeene voldoening zijne denkbeelden nader te ontwikkelen.

Wanneer de zich noemende orthodoxen zich in die lijn blijven bewegen, zijn weldra alle muren, welke hen thans van de liberalen scheiden, gevallen. Maar dan zullen de Gereformeerde kerken ook steeds verder in het niet wegzinken. Onder de heftigste vervolging, die de kerke van Frankrijk in de 17de en 18de eeuw te doorstaan had, heeft zij zich gehandhaafd; zij bleef getrouw aan Gods Woord, al blies men alom moord en dreiging. Maar toen had men voornamelijk met den vijand buiten de muren der kerk te doen. Doch sedert de revolutionaire beginselen in de kerken zelve hare verwoestende macht deden gevoelen, bleken zij niet bestand tegen de macht van Rome en het ongeloof. Wanneer zal er een profeet in Frankrijk opstaan, om dit den volke aan te zeggen? Verwekke God er genadiglijk een, die de breuke der kerk onomwonden bloot legt en wijst op Hem, die haar kan heelen!

Duitschland. De Algemeene Hessische Synode.

In dezelfde zaal, waarin in het jaar 1661 de bekende samenspreking gehouden werd, waardoor men, doch tevergeefs, eene vereeniging tusschen Lutherschen en Gereformeerden zocht te bewerken, werd den 11den October l.l. te Kassel de eerste algemeene synode van de Hessische kerken (Luthersche en Gereformeerde kerk) gehouden. In de toespraak, waarmede de vergadering geopend werd, verzekerde de heer Weyrauch als koninklijk commissaris, dat de Hessische kerken, onveranderd in wezen gebleven zijnde, voortaan van de voogdij van den Staat waren ontslagen en dat zij door de nieuwe organisatie, die zij ontvingen, slechts terugkregen, wat zij tweehonderd jaren geleden verloren. Die bewering is bevreemdend, als men weet, dat geen nieuwe ordeningen door de synode mogen uitgevaardigd, wanneer niet eerst vanwege het Staatsministerium wordt verklaard, dat tegen deze van Staatswege geen bezwaar bestaat.

De volle vrijheid schijnt men in Duitschland maar niet aan te durven; toch is het verblijdend, wanneer de regeeringen aan de kerken meerdere vrijheid van beweging geven, dan zij tot hiertoe bezaten.

De synode had in de eerste plaats te beraadslagen en te besluiten over het invoeren van een nieuw gezangboek. In het klein Hanau zijn 13 onderscheidene gezangboeken in gebruik; bij de inwijding van de nieuwe Evangelische kerk te Salmünster in September van dit jaar werd het lied van Luther: »Een vaste burg is onze God", met alle mogelijke variatiën gezongen. Na zes zittingen werd besloten het nieuwe gezangboek, dat door een tevoren benoemde commissie was opgesteld, aan te nemen.

Dit boek moest echter een titel hebben. Om daarin één te zijn, werd voorgesteld om den nieuwen bundel te noemen: »Evang. Gezangboek voor den consistorialen kring Kassel", en voor de Lutherse gemeenten daaraan toe te voegen: »Uitgave voor de Lutherse gemeenten", omdat in die uitgave de Lutherse Catechismus en Liturgie zou gedrukt worden. Dit keurde men bijna algemeen goed. Doch toen men van Gereformeerde zijde een dergelijke bijvoeging voor de Gereformeerde gemeenten verlangde, werd dit slechtweg geweigerd. Toch werd ten slotte eenstemmig de invoering van het gezangboek aangenomen.

Zoo leeft men met de Gereformeerde kerken, die in de Unie zijn opgenomen. De Lutherschen mogen in hun gezangboek er wel aan herinnerd worden, dat zij Luthersch zijn; maar den Gereformeerden wil men dit niet gunnen. Zag men het wellicht in, dat een gezangboek niet voor de Gereformeerde kerken past, en schroomde men daarom om op den titel den naam »Gereformeerd" te plaatsen? Ook dit is niet aan te nemen. Immers hoe kan men van Lutherschen verlangen, dat zij rekening houden zullen met de eigenaardigheden der Gereformeerde kerk, indien de Gereformeerden zelven deze toonen te vergeten, daar in schier alle Gereformeerde kerken uitsluitend gezangboeken